

Гражданска инициатива „Искаме български паметник“

Цели и предистория

Инициативата „Искаме български паметник“ е гражданско движение, свързано основно с искания за демонтаж на съветски паметници в България — най-вече Паметника на Съветската армия в София („МОЧА“) и паметника „Альоша“ в Пловдив - и заменянето им с подходящ нов и красив български паметник, посветен на българската история, култура и национална памет.

От 2023 г. инициативата обедини голям брой граждани, университетски преподаватели, журналисти, общественици и членове на различни политически партии и организации с една цел – бързото демонтиране на МОЧА и Альоша и последващото бързо издигане на нови паметници. На датите, свързани с отдаване на почит към комунистическия режим в България – 9 май и 9 септември, инициативата направи всичко по силите си такива чествания да няма и в крайна сметка се стигна до частичния демонтаж на МОЧА в София през ноември 2024 г.

Отразяване през годините и основни събития:

Факти за паметника на Червената армия-окупаторка в София и за горяните, Война и мир - <https://voinaimir.info/2017/01/red-army-monument/>

Крахът на Безсмъртния полк, Война и мир - <https://voinaimir.info/2022/05/bezsmarten-polk-losers/>

Най-Високите паметници в европейските столици, Война и мир - <https://voinaimir.info/2023/05/tallest-monument-european-capitals/>

На 9 септември – Искаме български паметник!, Война и мир - <https://voinaimir.info/2022/09/red-9th-september/>

Искаме български паметник!, Война и мир - <https://voinaimir.info/2023/05/iskame-bulgarski-pametnik/>

Le plus grand monument de la capitale divise la nation, Agora francophone - <https://www.agora-francophone.org/le-plus-grand-monument-de-la-capitale-divise-la-nation>

Сбогом на МОЧА! Искаме български паметник!, Война и мир - <https://voinaimir.info/2023/09/sbogom-mocha/>

Защо нов паметник, а не парково пространство?

В историята на градовете и цивилизациите символите рядко изчезват просто чрез разрушение. Пространството, в което е стоял даден паметник, запазва паметта за него, ако не бъде изпълнено с нов смисъл. Затова почти всяка голяма политическа, религиозна или културна промяна заменя стария символ с нов - храм върху езическо светилище, катедрала върху джамия, национален паметник върху монумент на предишен режим.

Борбата със символите е ефективна само когато бъде водена чрез други, по-силни символи. Затова предложението на мястото на МОЧА да се възстанови Княжеската градина не е достатъчно – там ще продължават да се събират комунисти, които ще поддържат паметта за съборения паметник и има опасност някога той да бъде възстановен. Единственият начин мястото да бъде завинаги запазено е там да бъде издигнат такъв нов символ, който да е обществено приет от цялото общество и така да елиминира всякаква дискусия за връщането на комунистическия тотем.

Празното пространство не побеждава стария знак - то често го консервира в общественото съзнание като липса, рана или незавършен спор. Когато обаче на същото място се появи нов образ, нова фигура или нова идея, обществената памет постепенно пренарежда значението на самото пространство.

Точно затова днес малцина софиянци помнят къде е стояла статуята на **Владимир Ленин**, заменена от фигурата на **Св. София**, или къде е бил паметникът на **Йосиф Сталин** в Борисовата градина, на чието място днес стои паметникът на **цар Борис III**. Новият символ е успял да измести стария не само физически, но и психологически. Обратният пример е **Мавзолеят** на Георги Димитров - разрушен, но оставен без нов символичен център. Така мястото продължава да съществува в обществената памет, включително на млади хора, родени след събарянето му, именно като отсъствие.

Празният терен не затвори епохата, а я остави отворена в съзнанието на поколенията. Историческата памет не търпи вакуум - ако едно общество не постави свой символ върху ключово място, старият символ продължава да живее дори след физическото си унищожение.

Защо паметникът трябва да е голям и български?

Размерът и мащабът на един национален паметник имат значение, защото в столиците монументите не са украса, а визуално изражение на историческата памет, самочувствието и ценностите на държавата. В центъра на София днес липсва голям, ясно разпознаваем и автентично български монументален ансамбъл, посветен на българската държавност, култура и цивилизация.

Пространствата около историческата сграда на Народното събрание, Софийския университет и НДК са изпълнени предимно с паметници от чужди имперски епохи, идеологически режими или фрагментирани исторически символи, но не и с единен национален пантеон, който да разказва историята на България по начин, сравним с площадите и мемориалите на Будапеща, Виена, Прага или Париж.

Именно затова е важно новият символ да бъде не малък декоративен знак, а мащабен и достойно изпълнен български паметник - такъв, който да присъства силно в градската среда, да формира образа на столицата.

Кои са най-високите паметници в София днес?

Монумент на окупаторската Червена армия – 45 метра

Братска могила в Борисовата градина, в която са погребани активисти на БКП и партизани – 41 метра

Комплекс „Камбаните“, свързан с Международна детска асамблея „Знаме на мира“ – 37 метра

Статуя на св. София – 24 метра

Руски паметник – 11 метра обелиск и 4 метра постамент, общо 15 метра

Паметник Левски – 13 метра колона

Паметник на руския цар Александър пред Народното събрание – 4,5 метра на кон върху 7,5 метра постамент, общо 12 метра

Паметник на българските опълченци в градинката пред катедралния храм „Александър Невски“ върху постамент с обща височина 7 метра.

Паметник-костница на съветските Войници, окупирали България, намиращ се на бул. „Черни връх“ – 5,8 метра височина

Статуя на цар Самуил – 3,70 метра върху постамент 2 метра, общо 5,70 метра

Паметник на Стефан Стамболов – 3,6 метра височина

Концепции за нов паметник

В проведените десетки срещи, разговори и събрания през годините, инициативата видя няколко основни теми, които срещат подкрепа. Основната идея е постаментът на МОЧА, който в момента стои празен, да бъде преизползван след ремонт. Подобен подход би бил изключително икономичен, тъй като основните разходи биха били за изработване на нови статуи и техния монтаж.

Плевен ни е пример

Примерът на Плевен

Монументът „Альоша“ в Плевен е издигнат през 1954–1955 г. и представлявал гранитен обелиск с бронзова фигура на съветски войник. След промените паметникът е демонтиран.

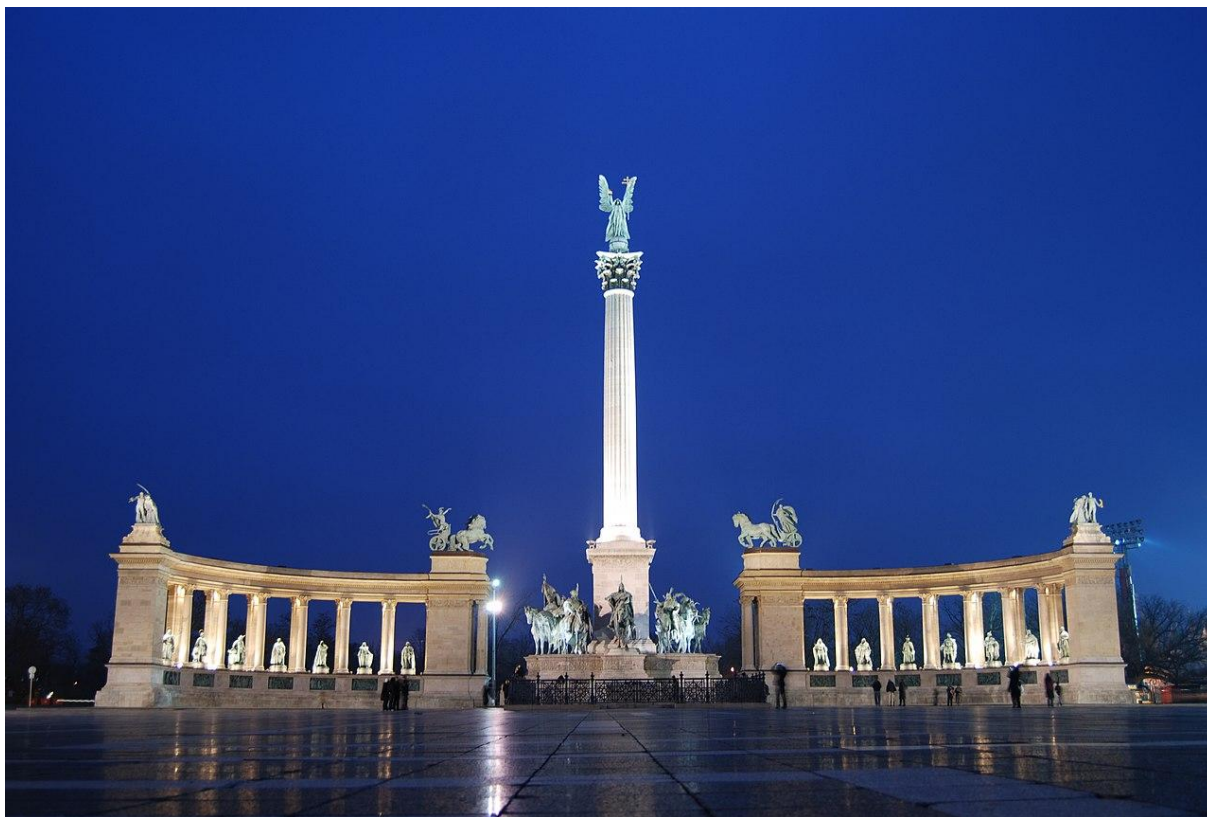
На същото място през 2019 г. е изграден нов български мемориал, посветен на **ген. Владимир Вазов, Девета пехотна плевенска дивизия** и героите от Дойранската епопея. Постаментът е преизползван, което е спестило значителна сума за общината.

Композицията включва фигура на ген. Вазов и четирима български войници, символизиращи участието на дивизията във войните за национално обединение. Днес почти никой гражданин не помни стария символ заради красивия нов такъв на същото място.

Предложения за нов паметник

1. Площад на героите / Пантеон на българската гържавност

Една от най-харесваните концепции за замяна на МОЧА е изграждането на **Площад на героите** по подобие на този в Будапеща, Унгария. **Hősök tere** е едно от най-важните места на унгарската национална памет и пример как чрез монументална архитектура държавата изгражда исторически разказ за себе си.

Създаден е в края на XIX век по повод хилядолетието от идването на маджарите в Панонската низина, площадът събира в единна композиция фигурите на най-значимите унгарски владетели, военачалници и национални герои - от **княз Арпад** и водачите на маджарските племена до крале, революционери и борци за независимост. В центъра се издига колона с **архангел Гавраил**, символ на християнската и държавна легитимност на Унгария, а цялото пространство функционира не просто като паметник, а като национален пантеон под открито небе.

В момента в София липсва паметник на следните Велики наши владетели и гържавници и подобна композиция би могла да включва всички тях:

- Кубрат и синовете му
- Аспарух
- Тервел
- Крум

- св. княз Борис I Михаил Покръстител
- цар Симеон I Велики
- цар Калоян
- цар Иван Асен II

Списъкът не е изчерпателен – това са личности с безспорно значение за българската история, които към 2026 г. не са получили адекватно място за почит и памет.

Фигура 1: Схема на Княжеската градина и Площад на героите / Пантеон на българската държавност в нея

Като естествено продължение на идеята за обживяване на пространството, в задната част на новия монументален ансамбъл може да бъде обособена постоянна зона с градски атракциони и семейни развлечения - Виенско колело, ретро Въртележки, люлки, стрелбище, детски игри и сезонни павилиони.

Подобно решение би превърнало района не само в място за памет и символика, но и в жива градска среда, посещавана ежедневно от семейства, туристи и млади хора. Така паркът около паметника ще придобие атмосфера, близка до големите европейски градски пространства, където културата, историята и развлечението съществуват заедно.

Освен че ще увеличи потока от посетители и ще направи района по-сигурен и активен през целия ден, подобна зона би могла да носи и постоянни приходи за Столична община чрез концесии, събития и туристическа активност, превръщайки пространството от рядко използван политически терен в реално функционираща и икономически активна част от града.

Фигура 2: Генерирано с ИИ примерно изображение как би изглеждала алеята с редиците статуи.

Концепцията предвижда запазването на съществуващия постамент като архитектурна основа, върху която да бъде издигнат нов национален символ - обелиск, вечен огън, пилон с българското знаме или композиция, представляваща приемствеността между Първото, Второто и Третото българско царство, като за конкретното решение е редно да има конкурс. Неминуемо този символ ще стане един от най-разпознаваемите в българската култура идните векове, затова от инициативата не се наемаме да предложим конкретна идея.

Вместо пространството пред постамента да остане празно, както е в момента, то се преобразява в Пантеон на българската държавност. От

двете страни на централната композиция в две последователни редици се изграждат нови бронзови статуи на български владетели и държавници - от Кубрат и Аспарух до царете на Второто българско царство - представени в общ стил и мащаб, така че пространството да придобие завършеност, монументалност и историческа последователност.

Между всяка от статуите се засаждат декоративни дървета с розов цъфтеж - **персийско копринено дърво** (*Albizia julibrissin*), **японска розова вишна** (*Prunus serrulata*) и **розов кестен** (*Aesculus × carnea*).

Фигура 3. Персийско копринено дърво (*Albizia julibrissin*)

Фигура 4. Японска розова Вишна (*Prunus serrulata*)

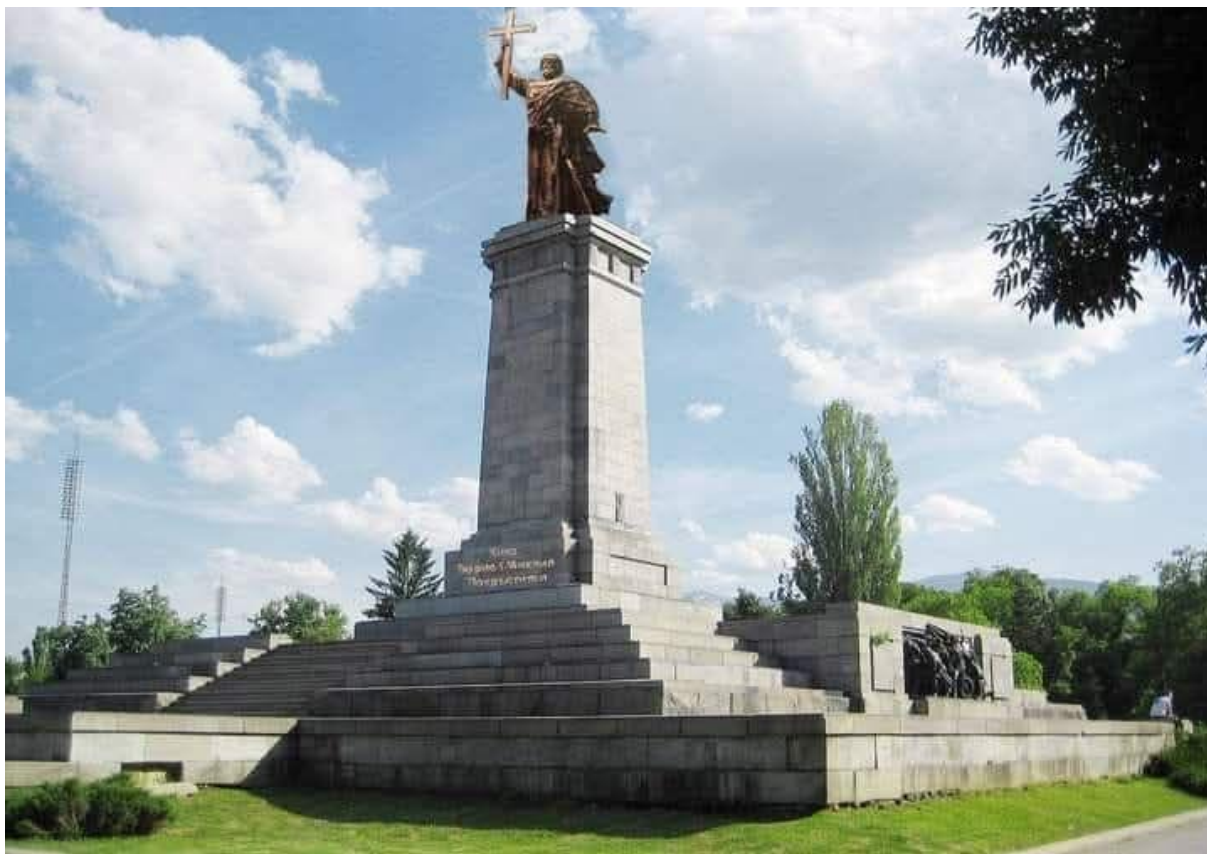
Фигура 5. Розов кестен (*Aesculus x carnea*)

Трите вида цъфтят в различни периоди на пролетта и лятото, осигурявайки почти непрекъснат сезонен цъфтеж и превръщайки днешната пуста мраморна площ в живо и естетично градско пространство.

Новата среда съчетава монументалност и човешки мащаб - място за разходка, отдих, детски игри, туристически снимки, културни събития и ежедневен градски живот.

Вместо студена и рядко посещавана политическа сцена, площадът би се превърнал в естествено обживена част от София - национален символ, който хората не посещават само по повод конфликти и годишнини, а приемат като красива и органична част от собствения си град.

2. Паметник на св. княз Борис I Михаил Покръстител

Фигура 6. Създаден с ИИ груб макет на паметник на св. княз Борис I Михаил Покръстител

Концепцията предвижда централната скулптурна композиция върху постаментата да бъде заменена със статуя на **св. княз Борис I Михаил Покръстител** - владетелят, извършил най-големия цивилизационен избор в българската история.

Вместо символ на чужда армия, в сърцето на София би се издигнала фигурата на гържавника, въвел България в християнска Европа, положил основите на българската духовност и създал условията за възникването на една от най-влиятелните културни традиции в средновековна Европа. Монументът би представял Борис I не само като владетел, а като символ на духовното преобразяване на българската гържава - прехода от езическо ханство към християнска и книжовна цивилизация.

Съществуващите барелефи по страните на паметника могат да бъдат заменени със сходни по мащаб и стил композиции, разказващи историята на българския духовен възход през IX и X век. Те биха изобразявали делото на **светите братя Кирил и Методий**, пристигането на техните ученици в България, създаването на **Преславската и Охридската книжовни школи**,

покръстването на българския народ и утвърждаването на старобългарския език и писменост като основа на славянската култура.

Финалната композиция може да символизира началото на Златния век при неговия син **цар Симеон Велики** - времето, в което България се превръща едновременно в политическа сила и духовен център на славянския свят. Така мястото би разказвало не историята на окупация и идеологическа зависимост, а историята на българската гържавност, култура и цивилизационен принос към Европа.

За разлика от мащабната концепция с две редици бронзови статуи на владетели, този вариант е значително по-реалистичен финансово и технически.

Не се налага изграждане на нови масивни постаменти, сложни скулптурни ансамбли или мащабна реконструкция на пространството. Основният акцент пада върху преобразяването на съществуващия монумент и върху озеленяването на площада чрез частично залесяване с декоративни дървета - персийско копринено дърво (*Albizia julibrissin*), японска розова вишна (*Prunus serrulata*) и розов кестен (*Aesculus x carnea*). Тези видове цъфтят в различни периоди на пролетта и лятото и осигуряват почти постоянен сезонен цъфтеж, омекотявайки суровата мраморна среда и превръщайки пространството в жив и привлекателен градски парк.

Така мястото би придобило едновременно национално и човешко измерение - пространство за памет и история, но и за ежедневен живот, разходки, снимки, срещи и отгих. Вместо рядко посещавана политическа сцена, площадът може да се превърне в естествено обживена част от града, носеща спокойствие, красота и българска символика в самия център на столицата.

3. Паметник на основателя на България - Кубрат

Фигура 7. Идеен проект за паметник на кан Кубрат, Артефакт, арх. Любомир Добрев

Особено силен и реалистичен вариант би бил издигането на паметник на кан Кубрат - основателя на Стара Велика България и родоначалник на българската държавна традиция.

Подобна идея има и изключително практическо предимство: вече съществува **готов и финансиран проект за паметник** на Кубрат, първоначално предназначен за Крумовград, чието реализиране е било отказано по решение на местната власт.

Това означава, че значителна част от най-скъпия и сложен етап - проектирането и изработката на основната скулптурна композиция - вече е извършен.

В такъв случай преобразяването на пространството около МОЧА би изисквало основно адаптиране на съществуващия постамент, художествено оформление на околната среда и частично озеленяване. На фона на изграждането на изцяло нов монументален ансамбъл от нулата, подобно решение би било многократно по-евтино, по-бързо и технически по-лесно осъществимо, без това да намалява символичната му стойност.

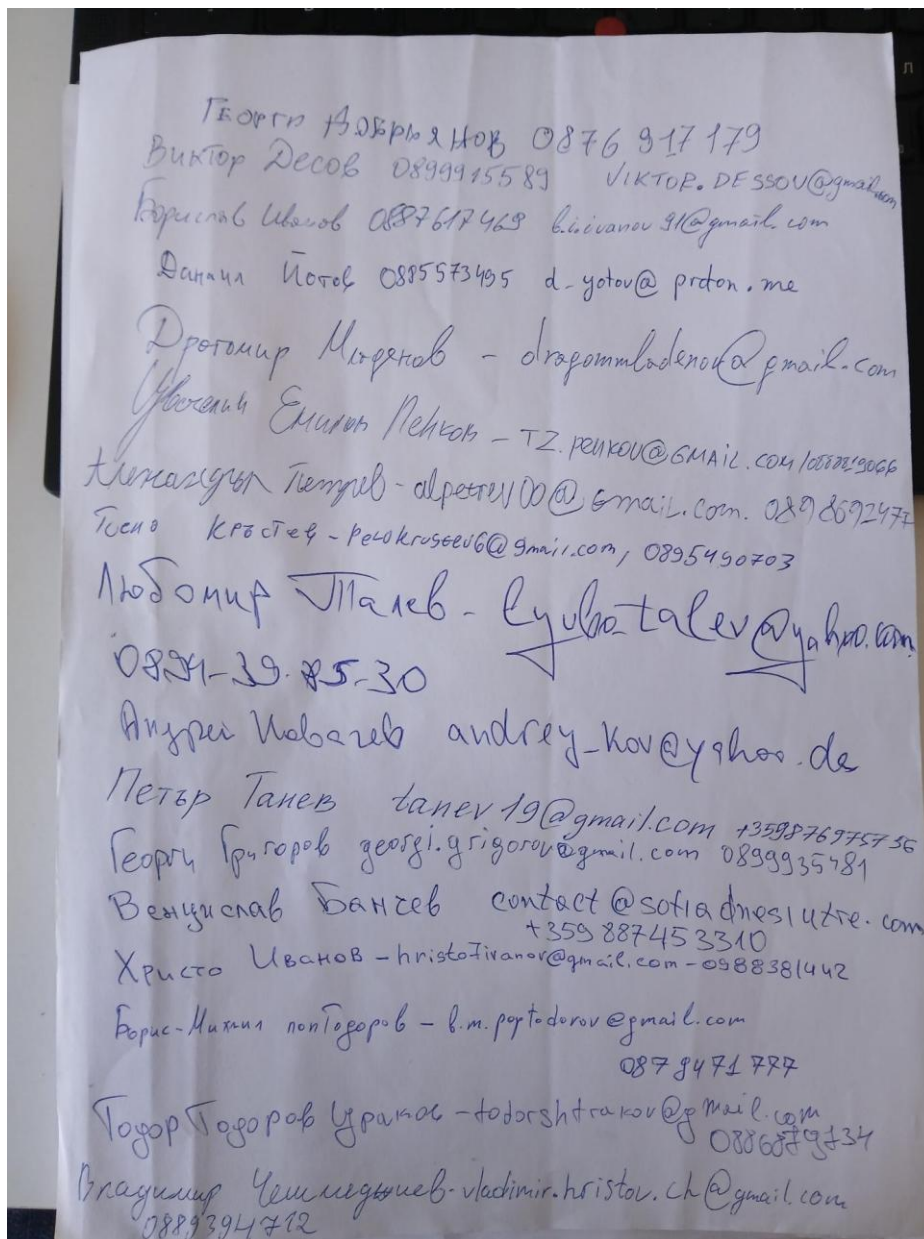
Изборът именно на Кубрат носи и дълбока историческа логика. Той е фигурата, от която започва българската държавност - Владетелят от рога Дуло, успял да обедини българските племена и да създаде Стара Велика България, превърнала се в историческата основа на по-късната Дунавска България на Аспарух.

В българската национална памет Кубрат е символ не само на държавно начало, но и на единството - образ, свързан с легендата за снопа пръчки и завета към неговите синове да останат заедно. Именно затова негов паметник в центъра на София би имал значение далеч отвъд чисто историческата тема - той би се превърнал в символ на произхода, приемствеността и устойчивостта на българската държавност през вековете.

Допълнителна тежест на подобна идея придава и приближаващата през 2032 г. **1400-годишнина от създаването на Стара Велика България** - годишнина, която естествено изисква мащабно национално отбелязване. Един голям паметник на Кубрат в столицата би могъл да се превърне в централен символ на тези чествания и в рядък случай, в който България поставя в сърцето на столицата си фигура, свързана не с чужда идеология или външна сила, а със самото начало на българската държавност.

Следващи стъпки

Зад инициативата „Искаме български паметник“ формално са застанали до този момент Георги Добриянов, Виктор Десов, Борислав Иванов, Данаил Йотов, Драгомир Младенов, Цветелин Пенков, Александър Петрев, Пело Кръстев, Любомир Талеv, Андрей Ковачев, Петър Танев, Георги Григоров, Венцислав Банчев, Христо Иванов, Борис-Михаил ПопТодоров, Тодор Щраков, Владимир Чешмеджиев, Богдана Костуркова и Деница Аврамова-Драганова.

Инициативата обаче далеч не се изчерпва с тези имена. През последните години тя получава подкрепа от множество граждани, общественици, историци, творци и организации, обединени около идеята, че в самия център

на българската столица трябва да съществува голям, красив и автентично български паметник - символ на държавността, културата и историческата памет на България.

Независимо коя конкретна концепция бъде избрана - пантеон на владетелите, монумент на св. княз Борис I Михаил Покръстител, паметник на Кубрат или нещо друго, общата цел остава една и съща: пространството да бъде преобразено в място, което изразява българската история, обединява обществото и оставя след себе си символ, достоен за столицата на държава с над тринадесет века история.